

ВПРОВАДЖЕННЯ В ПЕДАГОГІЧНУ ПРАКТИКУ ТЕХНОЛОГІЇ ТРЕНІНГУ ТВОРЧОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

мови: тематичному, ладо-гармонічному, метроритмічному та їх органічне поєднання з сучасною індивідуальною манерою вислову композиторки.

Кожна частина в кантаті виконує певну драматургічну функцію, є ланкою, на основі якої складається логічна послідовність номерів фольклорного обряду, їх відносна залежність чи самостійність на рівні мікроциклів, та їх місце в макроциклі. Фольклорні обряди, що є дієво-наскрізними в своїй основі, переносять специфіку

форми і на авторський твір. Водночас у творі рельєфно втілена ідея ритуалу, хороводу, гри, театрального дійства.

1. Гордійчук М. Леся Дичко. – К.: Музична Україна, 1978. – 77 с. – Творчі портрети країнських композиторів.

2. Гошовский В. У истоков народной музыки славян. //Очерки по музыкальному славяноведению. – М.: Сов.комп. 1971. – 302 с.

3. Іваницький А. Українська народна

Людмила Левандовська, викладач

Калинівського технологічного технікуму
Вінницька обл.

ВПРОВАДЖЕННЯ В ПЕДАГОГІЧНУ ПРАКТИКУ ТЕХНОЛОГІЇ ТРЕНІНГУ ТВОРЧОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

*Окрім переконань, потрібні знання, які можна
придбати, і методи, які можна освоїти*

Б.Брехт

Стаття присвячена проблемі впровадження інноваційних методів навчання в педагогічну практику. Даються пропозиції щодо організації занять та підходів освоєння модульного опису технології творчості, аналізуються можливості роботи з групою.

Головним напрямком реформування професійно-технічної освіти в Україні є підготовка кваліфікованих спеціалістів, готових розв'язувати нестандартні проблеми, швидко сприймати новачі та приймати правильні рішення. Важливе значення у розвитку таких навиків має методика та рівень викладання, використання нових ефективних методів навчання, сучасних інформативно-комунікативних технологій та європейський досвід вищої освіти [3], [11]. В сучасних умовах професійні навчальні заклади повинні не тільки давати міцні, глибокі та мобільні знання, але й формувати особистість, що володіє широким творчим потенціалом, моральною стійкістю, високою культурою спілкування.

Практика свідчить, що не завжди інженерно-педагогічні працівники використовують можливості занять для розвитку творчої індивідуальності та ініціативи [8, 310]. Тому постає потреба розробки, обґрунтування та впровадження у навчальний процес найбільш ефективних методів навчання, спрямованих на розвиток творчої особистості.

Конкуренція на ринку тренінгових послуг та попит на тренерів змушують шукати нові підходи

до розвитку ефективних інтелектуальних моделей. Якщо в Північній Америці і країнах Західної Європи перші тренінги, розроблені на нестандартних методиках, з'явилися досить давно, то в Україні, незважаючи на існуючу тенденцію до їх розробки, оригінальні підходи до подачі тренінгу практикує поки що невелика кількість тренерів. У зв'язку з цим є цікавим і перспективним напрямком розвитку творчих здібностей шляхом застосування новітніх комунікативно-інформативних технологій та технологій розвитку творчої особистості.

Постановка проблеми. На початку нового тисячоліття в умовах інтенсивних і глобальних змін, людство шукає шляхи виходу з конфліктних та кризових ситуацій. Інтенсивність та глибина змін у суспільстві відображаються на емоційній та діяльній стороні життя кожної людини. Тому тепер, як ніколи, людині будь-якого віку і професії необхідна творчість, спілкування, набуття навиків, досвіду та їх гармонізація.

В останні роки спостерігається зростання практично орієнтованих напрямків навчання у вигляді різноманітних форм активної групової підготовки у професійному та комунікативному

ВПРОВАДЖЕННЯ В ПЕДАГОГІЧНУ ПРАКТИКУ ТЕХНОЛОГІЇ ТРЕНІНГУ ТВОРЧОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

плані (ділові ігри, дискусії, моделювання ситуацій, тренінги спілкування, мозковий штурм, та ін.) [6, 192], [8, 314]. В Україні проблемою практичного втілення педагогіки творчого мислення займаються фахівці Львівського обласного науково-методичного інституту освіти, Малої Академії Наук Львівського національного університету ім. І. Франка. Це питання досліджується на семінарах у ряді країн, таких, як: Литва, Польща, Росія, США, Франція та ін.; у Клубі Науковців Дому Польського в Києві, в Альтернативному товаристві в м. Ополе, Вищій Школі Спеціальної Педагогіки м. Варшава. Відомі вже в Україні методики тренінгу творчості Анжея Горальського [1], тренінгові методи І. С. Поповича [7], тренінги творчого мислення Олени Шугалей [12], тренінг впевненості Марії Пікалової [5] та інші. Основним недоліком їх впровадження є формування груп, члени яких не знайомі, що потребує часу на проведення додаткових вправ та неможливості аналізу креативності упродовж певного періоду їх впровадження. На підставі існуючого досвіду спробуємо підготувати пропозиції щодо розвитку та підтримки технології розвитку творчих здібностей у навчальний процес при вивченні спеціальних дисциплін.

Метод тренінгу творчих здібностей базується на основі спеціально організованої інтенсивної взаємодії учасників групи, що сприяє прискореному розв'язанню поставлених завдань, формуванню творчих умінь. Творча особистість, прагнучи до чогось нового, залучає інших до участі в оновленні суспільства, соціальна спадщина якого складається з продуктів індивідуальної діяльності. Творча людина може побачити проблему і вміло визначити в ній якомога більше можливих сторін і зв'язків, зрозуміти нову точку зору і відмовитися від застарілих поглядів. Творчій особистості притаманна оригінальність, відхід від шаблону, внутрішня розкутість, впевненість у собі, сміливість розуму та уяви. Творчість – це найвища форма людської життєдіяльності, особливий взаємозв'язок між життям особистості і проявом її сил в активній діяльності. Завдяки творчості розкривається духовний світ особистості, яка, зберігаючи свою індивідуальність і своєрідність, через творчість відображає і стверджує сутність суспільства. А. Маслоу визначає творчість як здатність виражати ідеї та почуття відкрито і без страху потрапити у смішне становище, а також схильність до всього підходити творчо, наприклад, конструювання та моделювання одягу, ведення домашнього господарства та інше. Вчений пов'язує творчість

з внутрішньою інтеграцією особистості: “Оскільки творчість є синтезуючою, конструктивною, об'єднуючою та інтегруючою, вона частково залежить від внутрішньої інтеграції особистості” [4, 304]. Таким чином, для формування творчих здібностей важливою умовою стає внутрішня інтегрованість особистості. Педагогічний підхід до формування творчих здібностей потребує застосування нових методів, спрямованих на досягнення інтеграції внутрішнього світу особистості. Запропонований автором модульний підхід тренінгу творчих здібностей поєднує у собі досягнення обох напрямків формування творчих здібностей людини.

Наукові дослідження переконують, що творчі здібності, як і інші здібності людини, не тільки передбачені генетично, оскільки розвиваються і виховуються в конкретній діяльності. У процесі розвитку, шляхом виховання, виникає спрямованість до конкретного виду творчості. Народжується інтерес, який з часом переходить у свою наступну стадію – потребу. Вони і є головними рушійними силами розвитку творчих здібностей особистості. Чому саме творчість? Чи не краще обмежитись вже відомими тренінгами інтелекту, швидкого читання, особистісного росту, актуального менеджменту та іншими. Часто саме так і відбувається. Багато хто проходить тренінг особистісного росту, розвитку інтелекту, але дуже важко дається процес інтеграції нових навиків у повсякденну сферу діяльності. Ще важче навчитися творчо використовувати надбані навички, одержувати нові результати та задоволення від життя, адже наше життя є основним об'єктом творчих зусиль. Звичайно, оволодіти конкретними методиками спеціальних курсів набагато легше, якщо попередньо попрацювати зі своїми ресурсами творчості і відпрацювати в собі творчу позицію навчання і самореалізації, а саме це дає добре проведений тренінг творчості.

Сьогодні поняття *тренінг* виходить за рамки традиційної освіти, в якій пропонується вивчення “кінцевого варіанту матеріалу як єдиноправильного, а потім за допомогою тестів, контрольних робіт та екзаменів – з'ясування наскільки добре “вивчений” матеріал. Проведення тренінгових занять – це передусім спільна *творчість* студента і викладача (тренера), освітній процес у сфері розкриття і освоєння незадіяного досі життєвого, творчого, духовного потенціалу людини.

Методика впровадження тренінгу творчих здібностей на лекціях спеціальних дисциплін полягає в певному практично-психологічному

ВПРОВАДЖЕННЯ В ПЕДАГОГІЧНУ ПРАКТИКУ ТЕХНОЛОГІЇ ТРЕНІНГУ ТВОРЧОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

впливі, опертому на розробці і виконанні різних проб і вправ, через активні методи групової роботи. Така методика стає спеціально організованим спілкуванням, коли розв'язуються не тільки питання спеціальності та творчого розвитку особистості, а й формуються навички спілкування, надання допомоги і підтримки, що дозволяє знімати стереотипи і вирішувати як професійні, так і особистісні проблеми учасників. Проведення групового тренінгу допомагає кожному учаснику виразити себе своїми індивідуальними засобами, при цьому вирішується і постановка гуманістичної ідеї – не примушувати, не придушувати, не ламати особистість, а допомогти їй стати самою собою, подолати стереотипи, передовсім у спілкуванні з оточуючими.

Методика тренінгу творчих здібностей складається з декількох етапів, а саме: з організації занять творення групи, навчання у запропонованих практичних вправах, аналізі та оцінюванні результатів. Організацію занять доцільно розпочати звичайними академічними лекціями, які відповідають вивченню теми або розділу даного предмету згідно з програмою навчання. Учасники тренінгу повинні добре засвоїти основні поняття та матеріал лекцій, на яких вивчалася тема, що дасть можливість уникнути додаткових пояснень про "об'єкт", до якого будуть застосовуватися вправи тренінгу. Успішність тренінгу залежить від організації та формування групи. Кількість учасників може бути від 5 до 15 (може бути сформовано декілька груп). У групі, однорідній за віком, умінням співпрацювати, інтелектуальним рівнем та готовністю до творчої активності, повинен бути лідер. Для викладача, який добре знає академічну групу та здібності своїх студентів (учасників тренінгу), це не створює особливих труднощів. Завдання викладача (тренера) полягає у поясненні правил проведення тренінгу, організації занять, створення незвичних ситуацій з деякими обмеженими правилами спілкування. Проводити тренінг бажано без жорсткого сценарію. Необхідно бачити (або відчувати) атмосферу в групі і адекватно на неї реагувати. Важливими моментами проведення тренінгу повинні бути добровільність, активність, довіра, а також створення незвичної атмосфери, що сприяє розкриттю її учасників та викликає інтерес і бажання бути постійним учасником тренінгу. Тренер – це учасник, який не тільки пояснює правила тренінгу, але й стежить за тим, щоб вони не порушувались. Його мета – робота для групи, допомога в побудові відносин спілкування між учасниками. Перед початком тренінгу тренер повинен обумовити правила поведінки в

тренінговій групі, а саме: повага до того, хто говорить, щирість, персоніфікація висловлювання, конфіденційність, спілкування за принципом "тут і тепер", звернення на "ти" (на ім'я). При створенні ігрового процесу тренер може по чергово викликати різні емоційні стани учасників, враховувати зміну можливих ритмів роботи, міняти форми спілкування.

Модульний опис тренінгу "Технологія творчості"

Мета тренінгу: оволодіти підходами та техніками творення нового, розвиток творчих здібностей.

Цілі модуля:

- апробація зі студентами технік тренінгу творчих здібностей;
- впровадити техніки розвитку творчих здібностей у навчальні плани;
- заохотити студентів використовувати творчі техніки в житті;
- переконати студентів, що творче мислення – дуже важливе вміння, яке варто і можна розвивати.

Організація навчання: заняття проводяться у вигляді лекцій – тренінгу, або тренінгу-семінару, загальна кількість занять від 10 – 18 годин.

Зміст тренінгу: пояснення мети тренінгу і цілей, які ставляться перед кожним учасником. Осягаємо цінності, дбаємо про результативність.

Завдання учасників: розуміння, що таке вправи тренінгу, для чого вони існують, що дає постановка завдань. Знайти (сформулювати), уточнити для себе завдання (цілі) своєї роботи. Цілеспрямованість як свідомий процес.

Філософія технології творчості:

- контекст творчості відповідно до контексту дисципліни;
- творчість не як дар, а як здатність мислити по-іншому, звільнення від стереотипів у минулому;
- творчість як розмова, як питання, звернення у майбутнє.

Проведення тренінгу. Пояснення, демонстрація, аналіз вправ:

"Знайомство", "Організатор", "Колективна акція", "Закінчити розповідь",

"Що можна з цим зробити?", "Як без цього обійтись", "Що станеться коли?", "За і проти", та ін.

Підбиття підсумків. Подяка за співпрацю.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що застосування нетрадиційних активних форм навчання при вивченні спеціальних дисциплін з впровадженням вправ тренінгу творчості дає можливість відпрацювати творчі уміння, які дозволяють:

- переламувати відомі навички в даній ситуації;

ВПРОВАДЖЕННЯ В ПЕДАГОГІЧНУ ПРАКТИКУ ТЕХНОЛОГІЇ ТРЕНІНГУ ТВОРЧОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

- здатність помічати відмінності подій, явищ предметів, а також зв'язок між ними;
- здатність вивільняти підсвідоме, висловлювати ідеї, думки навіть тоді, коли вони здаються незрозумілими та слабообґрунтованими;
- вміння звертати увагу на інших, здатність сприймати емоції, позиції, орієнтації, думки і діяння членів групи;
- здатність усе піддавати сумніву, інтелектуально та емоційно дистанціюватися від того, що очевидне та достовірне;
- вміння швидко та адекватно пристосовуватись до нових ситуацій;
- здатність абстрактно мислити, переходити від часткового до загального, вносити лад і ясність у спостереження та інтерпретації складних речей;
- пробувати інакше, відчувати аналогії, знаходити однакове і подібне між далекими на перший погляд об'єктами, явищами, подіями і процесами, котрі на перший погляд не мають нічого спільного, розуміння та вміння використовувати ціх подібностей у розв'язуванні завдань;
- вміння освоювати "іншості" та робити їх "своїми" – не лише для творця, а й для інших;
- можливість розвивати інтелект та інтуїцію, вміння реалізовувати їх різні форми та прояви, розуміти сутність інтуїції та способи її зміцнення і розвитку;
- вміння удосконалювати мову, яка є основним засобом раціонального пізнання, розуміння, вияснення і комунікування дійсності;
- вміння переборювати нестачу засобів, тобто виконувати фундаментальну умову можливості кожного творчого доконання, а внаслідок цього здатність осягати цінності та реалізовувати творчість у її багатоманітних проявах;
- і нарешті: добитися високої результативності, тобто отримати корисний результат – розв'язок проблеми. Таким чином, впровадження тренінгу творчості в навчальний процес дає можливість створити в колективі творчу атмосферу, закріпити успішні моделі поведінки, що приведуть до підвищення результативності і конкурентоздатності запропонованих рішень, а також розвинути ентузіазм групи, окриленої особистісними відкриттями та здобутками. Методика тренінгу є цілісною психолого-педагогічною системою, здатною надати допомогу людині в глибинному особистісному пізнанні іншої людини і самої себе. Використання у тренінгах різноманітних методичних прийомів озброює викладача новим психолого-педагогічним інструментарієм для роботи зі студентами: засоби невербальної

взаємодії (міміка, жести, вираз обличчя, візуальне сприймання, психодраматичні прийоми, психологічний аналіз ситуації, рольова гра і психомалюнок). Застосування методу тренінгу творчих здібностей є дуже важливим для розуміння викладачем внутрішнього світу особистості і самого себе. Така методика навчання допомагає йому вийти з-під влади стереотипів та розвинути творчі здібності учасників тренінгу. У тренінговій групі йде постійний інтелектуальний аналіз того, що відбувається з кожною особистістю. Робота в групі навчає майбутніх спеціалістів бачити проблеми, які виникають у процесі міжособистісного спілкування, розв'язувати їх; прислухатися до свого суттєвого сприймання та уважно слухати людей. Серед виявлених ефектів даної методики, які позитивно впливають на особистість, можна назвати такі: розвиток вміння аналізувати ситуацію; розвиток вміння виявляти позитивні почуття до людей; поява здатності до самоконтролю, самовиховання, потяг до творчості, активної діяльності; розвиток психологічної пластичності; розвиток здатності до прийняття себе та інших; розвиток вміння знаходити "спільну мову" з різними людьми, розвиток відкритості у спілкуванні. Отже, тренінг творчих здібностей – це ефективна інтелектуальна модель розвитку творчої особистості з використанням прикладів та стратегій відомих Майстрів. У XXI столітті вииграє той, хто здатний генерувати найцікавіші ідеї, а такий результат дає добрий тренінг.

1. Горальський Анжей. *Правила тренінгу творчості. / Метод. посібник – Львів: Каменяр, 1998. – 51 с.*

2. Казарян М.Ю. *Развитие творческого потенциала личности в процессе учебы в ВУЗе / www.rambler.ru*

3. *Концепція розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні / Освіта України. – 2004. №56 – 57.*

4. Маслоу А. *Психология бытия. – М.: Рефл-бук, К.: Ваклер, 1997. – 304 с.*

5. Пикалова Мария. *Креативные методики. / www.trainings.ru*

6. Платов В.Я. *Деловые игры: разработка, организация и проведение / Учебник. – М.: Профиздат, 1991. – 192 с.*

7. Попович И.С. *Профессионалы для профессионалов. / www.psedeingn/ ru/seminar/htm*

8. Подчаха С.Г. *Нестандартный урок – стимул для развития творческих способностей учнів*

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ІЗ СІМ'ЄЮ В УКРАЇНІ

Професійне становлення особистості: Проблеми і перспективи: Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції. – Хмельницький: ТУП, 2003. – С. 310 – 316.

9. Сметанський М.І. *Методологічні засади активізації навчально – пізнавальної діяльності студентів/ Шлях освіти.* – К. – 2000. – № 4. – С. 9 – 13.

10. Тертична О.В. *Розвиток творчого мислення учнів в процесі викладання спец дисциплін ПТНЗ/ Професійне становлення*

особистості: Проблеми і перспективи: Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції. – Хмельницький: ТУП, 2003. – С. 305 – 310.

11. Указ президента України “Про додаткові заходи щодо вдосконалення професійно-технічної освіти в Україні/ Освіта України. – 2004. – №75 – 76.

12. Шугалей Елена. *Тренинг творческого мышления.* / www.humans.ru

Надія Ашиток, кандидат філологічних наук, доцент

кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
соціально-гуманітарного факультету
Дрогобицького державного педагогічного університету
ім. І. Я. Франка

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ІЗ СІМ'ЄЮ В УКРАЇНІ

У статті висвітлюється проблеми сучасної української сім'ї та дається характеристика основних напрямів роботи з сім'ями в Україні.

Соціально-педагогічна робота з сім'єю є одним з напрямків сімейної соціальної політики української держави, що передбачає реалізацію системи механізмів, за допомогою яких країна створює умови для забезпечення життєдіяльності сім'ї та її захисту.

Актуальність статті зумовлена передусім тим, що, незважаючи на численні праці, присвячені висвітленню проблем сім'ї в Україні та шляхам їх розв'язання, до яких належать роботи Т. Ф. Алексєєнко, Г.О. Батіщевої, З.Г. Зайцевої, Б. Ковбас, В. Костів, А.А. Марущак, В.Г. Постового, М. П. Перепилиці та ін. [1; 4; 5; 6; 7], відзначена проблематика залишається недостатньо вивченою. Проте суспільні перетворення в Україні, функціонування сім'ї у кризових соціально-економічних умовах сьогодення, недостатність методичного забезпечення роботи соціальних служб, які покликані допомагати сім'ям, вимагають дослідницької роботи у цьому напрямі.

Мета статті – з'ясувати основні проблеми сучасної української сім'ї та окреслити те, що робиться в українській державі для їх розв'язання.

Виклад основного матеріалу. В Україні, за даними перепису 1987 року, є **14 057 509 сімей**. За цими даними в країні, переважають прості сім'ї, які складаються із чоловіка, дружини з дітьми або без дітей. У 1989 році серед сімей з дітьми до 18 років було однодітних – 52,1%, дводітних – 39,5%, тридітних і з більшою кількістю дітей – 8,4% сімей [5].

Про поглиблення демографічної кризи свідчать згадані та наведені нижче дані, що містяться у праці: “Гендерний аналіз українського суспільства” [5]. Передусім варто відзначити, що змінилась під впливом соціально-економічних умов життя середня величина сім'ї. Все частіше спостерігаються відокремлення молодих сімей від батьків та орієнтація на малодітність. У 1939 році середня чисельність членів сім'ї в Україні складала 3,8 особи (у містах – 3,2, у селах – 3,3) [5, 253]. Відкладання народження дітей на майбутнє дає підстави очікувати у 2000 – 2005 роках, згідно з прогнозованими оцінками, зменшення середньої величини сім'ї до 3,1 – 3,0, а, можливо, і нижчого рівня [5, 252].

Підвищення смертності жінок і чоловіків спостерігається передусім внаслідок зниження життєвого рівня і недоліків системи охорони здоров'я, у той час як однією із важливих причин зниження народжуваності є зміна статусу жінки у суспільстві. Це пов'язано не лише з обставинами, породженими кризою (безробіттям, зниженням заробітної плати, соціально-психологічним дискомфортом, породженим відсутністю віри у зміни на краще в найближчому майбутньому тощо), а й з тим, що в сучасних умовах руйнуються здобутки жіноцтва, які були характерні для докризового періоду (доступність дошкільних дитячих закладів та ін.).

Рівень народжуваності в сучасній Україні найнижчий за весь післявоєнний період. Країну